

special forensic knowledge, along with other forms of preventive activity, can significantly enhance the prevention, detection, disclosure and investigation of crimes.

The preventive activity of forensic experts is to study and identify the causes and conditions conducive to the commission of socially dangerous acts. It is noted that Hungarian scientists consider the issues of crime prevention and operational-search activity to be the subject of forensic science.

The international experience of disclosing, investigating and preventing crimes indicates a significant number of unsuccessful investigative actions due to the incompetent use of firearms and active defense equipment.

It is concluded, based on the content of the concepts of disclosure, investigation and prevention of crimes, and taking into account the historical experience of forensic research of means of necessary defense and firearms, that it is necessary to develop forensic recommendations. In order to increase the efficiency of covert investigative (search) actions by law enforcement officers through the use of modern means of necessary defense and means of physical influence of limited action, as well as special types of non-lethal police weapons with improved characteristics.

Key words: necessary defense, physical impact, special means, non-lethal firearms.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.37>

УДК 343.373 (477)

Дмитро Сергійович Шиян

кандидат юридичних наук, доцент,

**доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права**

ORCID 0000-0002-2057-6942

E-mail: dsshian@gmail.com

Ольга Юрїївна Шиян

кандидат юридичних наук, доцент,

**доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права**

ORCID 0000-0003-2336-2314

E-mail: dsshian@gmail.com

Національний університет «Запорізька політехніка»

**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ
БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ, ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЧИ
НАДАННЯ КРЕДИТІВ З БЮДЖЕТУ БЕЗ ВСТАНОВЛЕНИХ БЮДЖЕТНИХ
ПРИЗНАЧЕНЬ АБО З ЇХ ПЕРЕВИЩЕННЯМ**

У статті досліджується об'єктивна сторона та її ознаки кримінального правопорушення щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійс-

нення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, на підставі аналізу наукових поглядів, теоретичних положень та законодавства щодо цієї проблеми. Запропоновано визначити об'єктивну сторону ч. 1 ст. 210 Кримінального кодексу України у виді суспільно небезпечного діяння у формі дії: нецільового використання коштів, іншого здійснення витрат державного або місцевих бюджетів чи державних або місцевих позабюджетних фондів чи здійснення міжбюджетного трансферту, вчиненого усупереч закону або рішенню про місцевий бюджет.

Ключові слова: об'єктивна сторона, суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення, нецільове використання, здійснення витрат, здійснення міжбюджетного трансферту, бюджет, бюджетні кошти.

Постановка проблеми. Як відомо з теорії кримінального права об'єктивна сторона є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення займає значиме місце в системі елементів складу кожного суспільно небезпечного діяння, зокрема, нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, оскільки містить ознаки, що характеризують зовнішню сторону (зовнішнє вираження) кримінального правопорушення. До однієї з таких обов'язкових ознак належить суспільно небезпечне діяння у формі дії або (та) бездіяльності, що саме і описується у назві та диспозиції статті (частини статті) Особливої частини, у тому числі, ст. 210 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В юридичній літературі питанням кримінально-правової протидії нецільовому використанню бюджетних коштів, здійсненню видатків бюджету чи наданню кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, приділялася увага в працях П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, П. С. Берзіна, Н. О. Гурорової, Ю. А. Дорохіної, О. О. Дудорова, В. М. Киричка, В. П. Коржа, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, О. І. Перепелиці, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка та інших авторів. Однак у роботах цих науковців саме об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, досліджувалася недостатньо.

У сучасній українській науці проблему об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, досліджували: О. В. Тихонова «Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему України» (Київ, 2009 р.), Р. А. Волинець «Кримінальна відповідальність за порушення бюджетного законодавства: ст. 210 КК України» (Київ, 2011 р.), О. З. Гладун «Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання злочинам проти порядку виконання бюджету» (Київ, 2012 р.). Але робота О. В. Тихонової захищена до викла-

дення ст. 210 КК України у новій редакції відповідно до Закону України від 08.07.2010 № 2457-VI. Дослідження ж О. З. Гладуна здійснено з кримінологічної науки, а не з кримінального права. Результати, отримані зазначеними авторами, становлять теоретичну основу для розуміння та подальшого вивчення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України. Водночас у їх працях ця проблема носить дискусійний характер.

Мета дослідження. Метою дослідження є вирішення проблемних питань визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням.

Викладення основного матеріалу. Кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 210 КК України, визнається всього два вказаних у Бюджетному кодексі України (далі – БК України) порушення бюджетного законодавства, що утворюють суспільно небезпечне діяння у формі: 1) нецільового використання бюджетних коштів (п. 24 ч. 1 ст. 116 БК України); 2) здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України або закону про Державний бюджет України на відповідний рік, 3) надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України або закону про Державний бюджет України на відповідний рік (п. 29 ч. 1 ст. 116 БК України).

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 7 БК України, бюджетна система України ґрунтується, зокрема, на принципі цільового використання бюджетних коштів, який означає, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями.

Аналіз наведених стадій В. П. Хоменком дає змогу констатувати, що цільове використання бюджетних коштів забезпечується кількома основними стадіями: 1) встановлення напрямів використання бюджетних коштів у кошторисній документації (перші дві стадії); 2) укладення договірної документації (взяття бюджетних зобов'язань); 3) використання коштів відповідно до взятих зобов'язань [1, с. 124-125].

Згідно із ч. 1 ст. 119 БК України, нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають: 1) бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет); 2) напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів; 3) бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів).

Каране за ст. 210 КК України нецільове використання бюджетних коштів може набувати вигляду, зокрема: 1) фінансування за рахунок бюджетних коштів видатків, не передбачених видатковими статтями затвердженого бюджету (наприклад, спрямування бюджетних коштів на придбання різноманітних активів – валюти, цінностей, іншого майна з метою отри-

мання прибутків та (або) наступного продажу, здійснення за рахунок бюджетних коштів внесків до статутних фондів господарських товариств або надання благодійної допомоги); 2) використання бюджетних коштів, що мали цільове спрямування, з іншою метою, тобто фінансування одних видатків за рахунок інших статей видатків (наприклад, фінансування виробництва за рахунок коштів, призначених для виплати заробітної плати; використання на утримання державних органів коштів, виділених на фінансування заходів у сфері освіти; витрачання бюджетних коштів, виділених для усунення аварії на шахті та надання допомоги сім'ям загиблих, на погашення банківських кредитів та заборгованості з виплати заробітної плати) [2, с. 536-537].

У 94,7% досліджених нами вироків та рішень судів суспільно небезпечна дія цього кримінального правопорушення полягала у формі нецільового використання бюджетних коштів.

Як приклад, можна навести кримінальну справу № 39019024, порушену за ч. 2 ст. 210 КК України Тернівським МВ УМВС України у Дніпропетровській області щодо посадових осіб шахти «Західнодонбаська» ДХК «Павлоградвугілля», які 05.06.2001 порушили порядок закупівлі товарів за державні кошти, встановлені Законом України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», здійснили закупівлю канатної продукції на суму 90 558 грн без фактичного проведення торгів (тендеру), чим було допущено використання бюджетних коштів не відповідно до їх цільового призначення [3, с. 67-68].

Прикладом іншої форми суспільно небезпечної дії досліджуваного кримінального правопорушення є такий випадок. Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська 01.02.2012 засудив «Особу 1» за те, що вона з січня по грудень 2010 року в денний час у м. Дніпропетровськ по вул. Героїв Сталінграду, 49 А, на своєму робочому місці умисно порушуючи п. 7 «Порядку призначення і виплати стипендій», затвердженого постановою КМУ від 12.06.2004 № 882, використовувала бюджетні кошти понад 10% від передбачених на виплату стипендій для надання матеріальної допомоги та заохочення учням училища, які навчаються за державним замовленням, за затвердженням в ВПУ № 17 порядку, діючи на угоду їх інтересів, що безпосередньо призвело до витрачання бюджетних коштів з перевищенням бюджетних призначень у великому розмірі на суму 781 038 грн 33 коп [4].

Іноді суди у формулювання обвинувачення (звинувачення) помилково одночасно вказують усі форми суспільно небезпечних дій, зазначені у ч. 1 ст. 210 КК України, не доведені обставинами справи, або в обвинувальному вирокі взагалі прямо не зазначають форму суспільно небезпечної дії цього кримінального правопорушення, а також формулювання обвинувачення (звинувачення). Також мають місце виправдувальні вирoki судів щодо цієї категорії справ.

У літературі зустрічається думка про те, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, полягає в перелічених у ній діях: нецільовому використанні бюджетних коштів, зокрема в здійсненні видатків бюджету, наданні кредитів із бюджету без встановлених

бюджетних призначень або з їх перевищенням усупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік [5, с. 486]. З дослісного тлумачення цієї позиції випливає, що автори цієї думки вважають, що здійснення видатків бюджету та надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням усупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік входять до поняття нецільового використання бюджетних коштів.

У свою чергу, Н. О. Гуторова зазначає, що надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням усупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік являє собою один із видів нецільового використання бюджетних коштів, який полягає в порушенні встановленого чинним законодавством порядку надання кредитів [6, с. 301]. Не погоджуємося з такою позицією, оскільки вважаємо, що перша форма суспільно небезпечного діяння вчиняється всупереч лише цілям бюджетних призначень або асигнувань, тоді як друга та третя форми – взагалі без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням.

У ч. 1 ст. 210 КК України міститься вказівка на вчинення цього кримінального правопорушення у формі лише дії, а в ч. 2 – діяння, тобто як дії, так і бездіяльності. Проте, якщо кримінальне правопорушення вчиняється лише у формі дії, то законодавець традиційно зазначає це у наступних ніж першій частині статей Особливої частини КК України (наприклад, у ч. 2 ст. 211 КК України тощо). Ця неточність виникла у зв'язку з тим, що попередня редакція ст. 210 КК України передбачала вчинення охопленого нею злочину й у формі бездіяльності. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Бюджетного кодексу України» у новій редакції змінено лише назву та абз. 1 ч. 1 ст. 210 КК України, а абз. 1 ч. 2 цієї статті залишився в попередній редакції. Аналіз форм вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, також свідчить, що воно може вчинятися лише у формі активної поведінки суб'єкта кримінального правопорушення, а тому пропонуємо в ч. 2 ст. 210 КК України замінити вказівку з діяння на дії.

Здійснення видатків бюджету й надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України або закону про Державний бюджет України на відповідний рік означає фінансування видатків (витрачання бюджетних коштів) і надання кредитів з бюджету за відсутності належних повноважень або в сумах, які перевищують розміри, затверджені у відповідних бюджетах і кошторисах [2, с. 538].

У п. 29 ч. 1 ст. 116 БК України законодавець визнає порушення бюджетного законодавства, що утворює суспільно небезпечну дію, у формі здійснення видатків та надання кредитів без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, а інші види витрат бюджету: погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів – залишив поза увагою. Незазначення законодавцем у диспозиції ст. 210 КК України здійснення цих видів витрат бюджету всупе-

реч передбаченим правилам позбавляє їх охорони кримінально-правовими засобами та надає правове поле для неправомірних дій. Згідно з п. 11 ч. 1 ст. 1 БК України, ці види витрат бюджету є бюджетними коштами, що є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України. Передбачення цих видів витрат надасть змогу ефективноніше протидіяти витратам фінансових ресурсів держави.

Тому доцільно погодитись з Р. А. Волинцем, який зазначає, що такі дії негативно впливають на функціонування бюджетної системи з поглядом належного фінансового забезпечення досягнення соціально значущих результатів діяльності держави і органів місцевого самоврядування. Ці діяння є за змістом спорідненими з уже криміналізованими, оскільки стосуються витрачання бюджетних коштів і, відповідно, можуть спричинити подібні наслідки. Тому зміст цих бюджетних правопорушень дає підстави оцінити їх суспільно небезпечність як таку саму, що й у діянь, уже криміналізованих у ч. 1 ст. 210 КК України [7, с. 68].

Отже, пропонуємо залишити в диспозиції ч. 1 ст. 210 КК України суспільно небезпечну дію у формі нецільового використання відповідних коштів як найбільш поширену в правозастосовній діяльності та в досліджених кримінальних кодексах певних зарубіжних держав; а також розширити інші форми, замінивши їх на суспільно небезпечну дію у формі іншого здійснення витрат відповідних бюджетів або фондів.

Щодо міжбюджетних трансфертів Р. А. Волинець констатує, що, вочевидь, такі дії потрібно визнати бюджетними правопорушеннями та криміналізувати, оскільки результати їх вчинення можна порівняти з тим самим здійсненням видатків без бюджетного призначення чи з його перевищенням, оскільки в будь-якому разі бюджет позбавляється грошових коштів, які необхідні для фінансового забезпечення виконання соціально необхідних заходів з боку держави та органів місцевого самоврядування [7, с. 69]. Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Згідно з п. 33 ч. 1 ст. 2 БК України, трансферти належать до доходів бюджету. Це стосується бюджету, до якого передаються кошти. З іншого боку, щодо бюджету, з якого передаються ці кошти, вони де-факто є витратами цього бюджету. Оскільки вони де-юре не входять до витрат бюджету, пропонуємо додати до назви та диспозиції ч. 1 ст. 210 КК України вказівку на суспільно небезпечну дію у формі здійснення міжбюджетного трансферту.

Проведене анкетування виявило, що серед співробітників Національної поліції України 78% вважають обґрунтованою пропозицію розширити суспільно небезпечне діяння цього кримінального правопорушення.

Диспозицію ч. 1 ст. 210 КК України варто доповнити вказівкою на рішення про місцевий бюджет; наразі тут фігурує лише закон про Державний бюджет України, і це – однозначно вада чинної редакції ст. 210 КК України. Вказана неузгодженість між кримінальним і регулятивним законодавством підлягає усуненню в законодавчому порядку, оскільки може створити передумови для зловживань з коштами місцевих бюджетів [8, с. 447].

Р. А. Волинець запропонував замінити вищезазначену вказівку на здійснення суспільно небезпечних діянь «всупереч бюджетному законодавству» [7, с. 71], однак він не пояснює таке формулювання. Так, справді, суспільно небезпечні діяння, передбачені ст. 210 КК України, є порушеннями бюджетного законодавства, склад якого міститься у ст. 4 БК України, відповідно до якої бюджетне законодавство складається з: 1) Конституції України; 2) БК України; 3) закону про Державний бюджет України; 4) інших законів, що регулюють бюджетні відносини, передбачених ст. 1 БК України; 5) нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), прийнятих на підставі і на виконання БК України та інших законів України, передбачених п. 3 та п. 4 ч. 1 ст. 4 БК; 6) нормативно-правових актів органів виконавчої влади, прийнятих на підставі і на виконання БК України, інших законів України та нормативно-правових актів КМУ, передбачених п. п. 3, 4 та 5 ч. 1 ст. 4 БК України; 7) рішень про місцевий бюджет; 8) рішень органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, прийнятих відповідно до БК України, нормативно-правових актів, передбачених п. п. 3, 4, 5, 6 і 7 ч. 1 ст. 4 БК України.

Одним із правових факторів, що обумовлюють вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів, В. М. Руфанова називає відсутність чіткого законодавчо визначеного переліку діянь, які слід вважати нецільовим використанням бюджетних коштів. Така конкретизація, на думку науковця, потрібна передусім для того, щоб «правильно надавати правову оцінку діянням та уникнути помилок при кваліфікації діянь, пов'язаних з незаконним використанням бюджетних коштів» [9, с. 59].

Необхідно враховувати пропозицію розширити предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, коштами державних та місцевих позабюджетних фондів, функціонування яких регулюється спеціальними законами й підзаконними нормативно-правовими актами (наприклад, постановами КМУ «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України», «Питання Державного інноваційного фонду», «Про Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних» тощо), що не включаються до бюджетного законодавства.

Видається однак, що пов'язувати правильність кримінально-правової кваліфікації того чи іншого діяння як нецільового використання бюджетних коштів із прийняттям певного нормативно-правового акта не варто. По-перше, такого роду документи, хоч і дають певне уявлення про суть нецільового використання бюджетних коштів, можуть містити положення, які не узгоджуються з диспозиціями кримінально-правових норм і слідування яким спроможне викликати помилкову кваліфікацію. По-друге, кваліфікуючи діяння і закріплюючи у відповідному процесуальному документі результат свого тлумачення кримінального і бюджетного законодавства, слідчий або суддя не зобов'язаний керуватись підзаконним нормативно-правовим актом, який має відповідне фінансове призначення і з різних причин може й не містити вичерпного переліку різновидів нецільового використання бюджетних коштів. Крім цього, не виключені ситуації, коли

слідчий або суддя, розкриваючи зміст бланкетної диспозиції ст. 210 КК України і беручи до уваги законодавчо закріплене визначення нецільового використання бюджетних коштів (ст. 119 БК України), здобутки кримінально-правової доктрини, а також судові прецеденти, дає певному порушенню бюджетного законодавства іншу оцінку, ніж та, що пропонується у порядку відомчої правотворчості державним органом (наприклад, Міністерством фінансів України або Державною аудиторською службою України). Отже, значення нормативно-правових актів, в яких наводяться переліки діянь, що визнаються нецільовим використанням бюджетних коштів, з точки зору забезпечення однаковості і точності кваліфікації бюджетних кримінальних правопорушень переоцінювати не варто [2, с. 538].

Згідно із ч. 1 ст. 119 БК України, нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають: бюджетним призначенням, напрямам використання бюджетних коштів, бюджетним асигнуванням, у ч. 1 ст. 210 КК України зазначено, що здійснення видатків бюджету і надання кредитів з бюджету вчиняються без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік. На нашу думку, необхідно розширити об'єктивну сторону цього кримінального правопорушення, яким повинно визнаватися вчинення всіх таких дій також всупереч бюджетним призначенням, напрямам використання бюджетних коштів, бюджетним асигнуванням. Однак таке формулювання не узгоджується цілком із запропонованою вказівкою на закон у досліджуваній кримінально-правовій нормі, оскільки це категорії децю різного порядку. Бюджетне призначення – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане БК України, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування (п. 8 ч. 1 ст. 2 БК України). Бюджетне асигнування – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження (п. 6 ч. 1 ст. 2 БК України). Крім того, бюджетні призначення, напрями використання бюджетних коштів, бюджетні асигнування стосуються лише бюджетних коштів, і не застосовуються щодо запропонованих для розширення предмета аналізованого кримінального правопорушення коштів державних і місцевих позабюджетних фондів.

Відповідно до ч. 1 ст. 119 БК України, бюджетні призначення встановлюються законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет; напрями використання бюджетних коштів визначаються у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів; бюджетні асигнування містяться у розписі бюджету, кошторисі, плані використання бюджетних коштів.

Закон про Державний бюджет України охоплюється поняттям «закон». Відповідно до п. 45 ч. 1 ст. 2 БК України рішення про місцевий бюджет – нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради, виданий в установленому порядку, що затвер-

джує місцевий бюджет та визначає повноваження відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації або виконавчого органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду. Згідно із п. 40 ч. 1 ст. 2 БК України паспорт бюджетної програми – документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет). Розпис бюджету – документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації (п. 46 ч. 1 ст. 2 БК України).

Порядок використання бюджетних коштів має містити: цілі та напрями використання бюджетних коштів; відповідального виконавця бюджетної програми, підстави та (або) критерії залучення одержувачів бюджетних коштів до виконання бюджетної програми; завдання головного розпорядника бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів), що забезпечують виконання бюджетної програми, з визначенням порядку звітування про її виконання (у т.ч. щодо результативних показників) та заходів впливу у разі її невиконання; порядок, терміни та підстави, а також критерії розподілу (перерозподілу) видатків між адміністративно-територіальними одиницями у розрізі розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням відповідних нормативно-правових актів тощо [2, с. 536]. Порядок визначає механізм використання коштів, передбачених у державному або місцевих бюджетах чи державних або місцевих позабюджетних фондах за відповідними програмами або для забезпечення здійснення відповідних заходів, відповідно до вимог законодавства. План використання бюджетних коштів – це розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі, в розрізі видатків бюджету, структура яких відповідає повній економічній класифікації видатків бюджету та класифікації кредитування бюджету. Кошторис – основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень (п. 30 ч. 1 ст. 2 БК України).

Оскільки ці діяння можуть вчинятися з порушенням не лише БК України та закону про Державний бюджет України на відповідний рік, як зазначено в цій нормі, а й рішень про місцевий бюджет та інших законів (за новою редакцією – не лише бюджетного законодавства), пропонуємо у диспозиції ч. 1 ст. 210 КК України зазначити вказівку на вчинення визначеного суспільно небезпечного діяння саме «всупереч закону або рішенню про місцевий бюджет».

Виходячи з того, що назва вдосконаленої ст. 210 КК України має предметно і лаконічно позначати зміст криміналізованих нею діянь, Р. А. Волинець

пропонує таку назву цієї статті КК України – «Порушення бюджетного законодавства України в процесі виконання державного бюджету України» [7, с. 8-9, 68-70, 78, 97, 180-182, 191-193]. Заперечуючи йому цілком слушно О. О. Дудоров вказує, що оскільки назва норми КК України, виконуючи інформативну функцію, повинна співвідноситись зі змістом відповідної кримінально-правової заборони, запропонована Р. А. Волинцем назва ст. 210 КК України потребує уточнення. По-перше, ця назва, не враховуючи того, що бюджетна система України є сукупністю державного і місцевих бюджетів, невиправдано не згадує місцеві бюджети, до яких, як вже зазначалось, належать бюджет АРК, обласні, районні бюджети і бюджети місцевого самоврядування. По-друге, як Державний бюджет України, так і місцеві бюджети виконуються не лише за витратами, про незаконне здійснення яких йдеться у сформульованій Р. А. Волинцем редакції ст. 210 КК України, а й за надходженнями. Так, ст. 45 БК України присвячена виконанню Державного бюджету України за доходами. «Виконати бюджет – означає забезпечити повне та своєчасне надходження всіх передбачених бюджетом доходів і профінансувати всі заплановані видатки. На стадії виконання бюджету здійснюється, з одного боку, збір до бюджету запланованих на відповідний фінансовий рік податкових і неподаткових доходів, а з іншого – розподіл зібраних (наявних) бюджетних коштів між їх одержувачами, внаслідок чого і здійснюється заплановане фінансування діяльності держави та органів місцевого самоврядування» [10, с. 103]. По-третє, формулювання «порушення бюджетного законодавства України в процесі виконання державного бюджету України» дозволяє охопити і деякі інші порушення бюджетного законодавства, які вказані у ст. 116 БК України, але які немає підстав визнавати здійсненням витрат бюджету або міжбюджетного трансферту всупереч бюджетному законодавству. Йдеться, наприклад, про зарахування доходів бюджету на будь-які рахунки, крім єдиного казначейського рахунка, зарахування доходів до неналежного бюджету, створення позабюджетних фондів, порушення порядку відкриття і закриття рахунків в органах Державної казначейської служби України, порушення порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань. З огляду на сказане, більш вдалою та (головне) узгодженою зі змістом запропонованої диспозиції ч. 1 ст. 210 КК України О. О. Дудорову справедливо видається така назва цієї статті – «Незаконне здійснення витрат бюджету або міжбюджетного трансферту» [2, с. 542].

Отже, пропонуємо замінити у назві запропонованої ст. 210 КК України вказівку «без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням», на – «незаконне» та у диспозиції ч. 1 цієї статті формулювання – «без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік», на – «всупереч закону або рішенням про місцевий бюджет».

Оскільки суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 210 КК України, є кримінальним правопорушенням з формальним складом, то вважається закінченим (юридично) з моменту вчинення хоча б однієї з передбачених ч. 1 цієї статті альтернативно вказаних дій, предметом якої були відповідні кошти у великих розмірах. Використання (витрачання) бю-

джетних коштів – це одночасно і характеристика діяння, і наслідок, який презюмується законодавцем, і полягає у дисбалансі доходів і видатків бюджету, а інших наслідків як обов'язкової ознаки складу кримінального правопорушення тут не встановлено [2, с. 539-540].

Висновки. Таким чином, розглянувши об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, зроблено висновки про подальшу актуалізацію цієї проблематики. Підтримано пропозицію охопити аналізованою кримінально-правовою заборонаю й інші близькі за суспільною небезпекою до безпосередньо названих у ст. 210 КК України бюджетних правопорушень та запропоновано визначити об'єктивну сторону ч. 1 ст. 210 КК України у виді суспільно небезпечного діяння у формі дії: нецільового використання коштів, іншого здійснення витрат державного або місцевих бюджетів чи державних або місцевих позабюджетних фондів чи здійснення міжбюджетного трансферту, вчиненого у супереччю закону або рішенням про місцевий бюджет. Враховуючи, що аналіз форм вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, свідчить, що воно може вчинятися лише у формі активної поведінки суб'єкта кримінального правопорушення, запропоновано в ч. 2 ст. 210 КК України замінити вказівку з діяння на дії.

Перелік посилань

1. Хоменко В. П. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. *Науковий Вісник Національної Академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (98). С. 120-131.
2. Кримінальне право. Особлива частина: підруч. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ, 2012. Т. 1. 780 с.
3. Титаренко О. О. Проблеми боротьби з економічними злочинами у вугільній промисловості (кримінологічний аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 275 с.
4. Вирок Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 01.02.2012 Кримінальна справа № 1-772/11. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31062982> (дата звернення: 15.02.2021).
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг.

References

1. Khomenko, V. P. (2016). Criminal liability for misuse of budgetary funds, implementation of budgetary expenditures or the provision of loans from the budget without established budget allocations or with its excess. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*. No. 1 (98). P. 120-131 (in Ukrainian).
2. Dudorov, O. O., Pysmenskyi, Ye. O. (Eds.). (2012). Criminal law. Special part: textbook. Luhansk. Vol. 1. 780 p. (in Ukrainian).
3. Tytarenko, O. O. (2006). Problems of combating economic crimes in the coal industry (criminological aspect): Candidate's thesis of Juridical Sciences. Kyiv. 275 p. (in Ukrainian).
4. The verdict of the Babushkinskyi District Court of the city Dnipropetrovsk as of 01.02.2012 Criminal case No. 1-772/11. *Unified state register of court decisions*. Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31062982>. (in Ukrainian).
5. Dzhuzha, O. M., Savchenko, A. V., Chernei, V. V. (Eds.). (2016). Scientific and

- ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чер-
нея. Київ, 2016. 1064 с.
6. Кримінальний кодекс України: наук.-
практ. коментар: у 2 т. / за заг. ред.
В. Я. Тація та ін. 5-те вид., доп. Харків:
Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина /
Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін
та ін. 2013. 1040 с.
7. Волинець Р. А. Кримінальна відповіда-
льність за порушення бюджетного зако-
нодавства (ст. 210 КК України) :
дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 215 с.
8. Руфанова В. М. Шляхи вдосконалення
ст. 210 КК України. *Теоретичні та при-
кладні проблеми сучасного кримінального
права*: матеріали II Міжнар. наук.-практ.
конф. (м. Луганськ, 19-
20 квітня 2012 р.) / упоряд.:
Є. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова.
Луганськ, 2012. С. 446-448.
9. Руфанова В. М. Кримінологічна харак-
теристика та запобігання органами внут-
рішніх справ злочинам, пов'язаним з неза-
конним використанням бюджетних
коштів: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропе-
тровськ, 2011. 258 с.
10. Чернадчук В. Концептуальні засади
виконання бюджету. *Підприємництво,
господарство і право*. 2011. № 2. С. 102-
106.
- practical commentary on the Criminal Code
of Ukraine. Kyiv. 1064 p. (in Ukrainian).
6. Tatsiy, V. Ya. (Ed.). (2013). Criminal Code
of Ukraine: scientific and practical
commentary: in 2 Vol. Kharkiv. 2013. Vol. 2.
1040 p. (in Ukrainian).
7. Volynets, R. A. (2011). Criminal liability for
violation of budget legislation (Article 210 of
the Criminal Code of Ukraine): Candidate's
thesis of Juridical Sciences. Kyiv. 215 p. (in
Ukrainian).
8. Rufanova, V. M. (2012). Ways to improve
Article 210 of the Criminal Code of Ukraine.
*Theoretical and applied problems of modern
criminal law*: proceedings of the
II International Scientific and Practical
Conference (Luhansk, April 19–20, 2012).
Luhansk. P. 446–448. (in Ukrainian).
9. Rufanova, V. M. (2011). Criminological
characterization and prevention of crimes by
law enforcement agencies related to illegal
use of budget funds: Candidate's thesis of
Juridical Sciences. Dnipropetrovsk. 258 p. (in
Ukrainian).
10. Chernadchuk, V. (2011). Conceptual
principles of budget execution.
Entrepreneurship, economy and law. No. 2.
P. 102-106. (in Ukrainian).

**ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА НЕЦЕЛЕВОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ, ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ РАСХОДОВ БЮДЖЕТА
ИЛИ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ КРЕДИТОВ ИЗ БЮДЖЕТА БЕЗ
УСТАНОВЛЕННЫХ БЮДЖЕТНЫХ НАЗНАЧЕНИЙ ИЛИ С ИХ
ПРЕВЫШЕНИЕМ**

**Д. С. Шиян
О. Ю. Шиян**

В статье на основании анализа научных взглядов, теоретических положений и законодательства исследуется объективная сторона нецелевого использования бюджетных средств, осуществления расходов бюджета или предоставления кредитов из бюджета без установленных бюджетных назначений или с их превышением.

Предлагается оставить в диспозиции ч. 1 ст. 210 Уголовного кодекса Украины общественно опасное действие в форме нецелевого использования

соответствующих средств как наиболее распространённое в правопримени- тельной деятельности, а также расширить другие формы, заменив их на общественно опасное действие в форме другого осуществления расходов соответствующих бюджетов или фондов.

Поскольку межбюджетные трансферты де-юре не входят в расходы бюджета, предлагается добавить к названию и диспозиции ч. 1 ст. 210 Уголовного кодекса Украины указание на общественно опасное действие в форме их осуществления.

В результате проведенного исследования авторы приходят к выводу о дальнейшей актуализации проблематики объективной стороны уголовного правонарушения, предусмотренного ст. 210 Уголовного кодекса Украины. Поддерживается предложение охватить анализируемым уголовно-правовым запретом и другие близкие по общественной опасности к непосредственно названным в ст. 210 Уголовного кодекса Украины бюджетным правонарушениям. Предлагается определить объективную сторону ч. 1 ст. 210 Уголовного кодекса Украины в виде общественно опасного деяния в форме действия: нецелевого использования средств, иного осуществления расходов государственного или местных бюджетов, или государственных или местных внебюджетных фондов или осуществления межбюджетного трансферта, совершенного вопреки закону или решению о местном бюджете. Учитывая, что анализ форм совершения уголовного правонарушения, предусмотренного ст. 210 Уголовного кодекса Украины, свидетельствует, что оно может совершаться только в форме активного поведения субъекта уголовного правонарушения, предлагается в ч. 2 ст. 210 Уголовного кодекса Украины заменить указание с деяния на действия.

Ключевые слова: объективная сторона, общественно опасное деяние, уголовное правонарушение, нецелевое использование, осуществление расходов, осуществление межбюджетного трансферта, бюджет, бюджетные средства.

THE OBJECTIVE SIDE OF MISUSE OF BUDGET FUNDS, IMPLEMENTATION OF BUDGET EXPENDITURES OR PROVIDING CREDITS FROM THE BUDGET WITHOUT OR EXCEEDED BUDGET PURPOSES

**D. Shyian
O. Shyian**

The article deals with the analysis of scientific views, theoretical provisions and legislation, examines the objective side of the misuse of budget funds, for budget expenditures or provision of credits from the budget without determined budget purposes or with its excess.

It is proposed to leave part 1 of Art. 210 of the Criminal Code of Ukraine, a socially dangerous act in the form of misuse of the relevant funds as the most common in law enforcement, as well as expanding other forms, replacing them with a socially dangerous action in the form of another expenditures of the relevant budgets or funds.

Since inter-budgetary transfers are de jure not included in budget expenditures, it is proposed to add to the name and disposition of Part 1 of Art. 210

of the Criminal Code of Ukraine, an indication of a socially dangerous act in the form of their implementation.

As a result of the study, the authors come to the conclusion about the further actualization of the problematic of the objective side of the criminal offense provided for in Art. 210 of the Criminal Code of Ukraine. It is supported the proposal to cover the analyzed criminal law prohibition and other budget violations close in public danger to those directly named in Art. 210 of the Criminal Code of Ukraine to budget violations. It is proposed to determine the objective side of Part 1 of Art. 210 of the Criminal Code of Ukraine in the form of a socially dangerous act in the form of an action: misuse of funds, other expenditures of state or local budgets, or state or local extra-budgetary funds, or the implementation of an inter-budgetary transfer committed contrary to the law or a decision on the local budget. Considering that the analysis of the forms of committing a criminal offense under Art. 210 of the Criminal Code of Ukraine, testifies that it can be committed only in the form of active behavior of the subject of a criminal offense, it is proposed in Part 2 of Art. 210 of the Criminal Code of Ukraine to replace the instruction from an act with an action.

Key words: objective side, socially dangerous act, criminal offense, misuse, expenditure, implementation of intergovernmental transfer, budget, budget funds.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.38>
УДК 343.1

Анна Олександрівна Наумова
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 6

ORCID 0000-0002-4273-8068
E-mail: syhovilina@i.ua

*Харківський національний університет внутрішніх справ
Міністерства внутрішніх справ України*

РЕАБІЛІТАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ, ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ

На основі дослідження було визначено елементи реабілітації, обґрунтовано необхідність відшкодування не лише майнової та моральної шкоди, але й фізичної шкоди реабілітованому, сформовано авторське визначення реабілітації у кримінальному процесі та запропоновано доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України главою «Реабілітація».

Ключові слова: реабілітація, фізична шкода, фальсифікація доказів, застосування фізичного чи психічного насильства, відповідальність держави перед реабілітованим.
